waarop Ds. Wijers de Indische Kerk weer herstellen wil. We kennen hem te goed, om niet te weten, dat bij deze voorstellen hem een hart beweegt, dat brandt van ijver, om ook in Indië de Kerk des Heeren weer tot rijker openbaring te brengen. Maar hij zal het daarom ook dulden, dat we in Holland, met al den eerbied voor de warmte en innigheid van zijn overtuiging, toch een broederlijke critiek oefenen op zijn voorstellen.

Dit is te meer noodig, omdat Ds. Wijers deze plannen niet alleen openlijk in zijn blad aanbeveelt, maar omdat hij reeds actief is opgetreden om deze plannen tot uitvoering te brengen. Op Temang goeng, een twintig uren sporens van Batavia gelegen, bevonden zich enkele geloovigen, die dusver onder toezicht stonden van de Gereformeerde Kerk te Batavia en vandaar de bediening des Woords en der Sacramenten ontvingen. Deze geloovigen hebben zich thans op raad van Ds. Wijers als Kerk geïnstitueerd, de Apostolische geloofsbelijdenis als grondslag aangenomen en den naam van Algemeene Christelijke Kerk gekozen. Het recht van deze geloovigen om dit te doen, betwisten we *formeel* niet, ook al betreuren we het, dat, niet leden der Indische Staatskerk, maar leden, die blijkbaar tot de Gereformeerde Kerk te Batavia behoorden, tot zulk een eigenmachtige daad zijn overgegaan. Dat deze nieuwe Kerk in geen *kerkverband* staat met de Gereformeerde Kerken spreekt wel vanzelf. Het kerkverband berust op *eenheid* van belijdenis, en waar die eenheid van belijdenis ontbreekt, is geen kerkverband mogelijk. Er mag met deze broeders een zekere geestelijke gemeenschap bestaan, gelijk men die met alle geloovigen gevoelt, maar een kerkelijke gemeenschap is er niet. Wie den naam van Gereformeerde Kerk aflegt en de belijdenis der Gereformeerde Kerken loslaat, kan met de Gereformeerde Kerken niet in kerkelijk verband staan. Wat Ds. Wijers opmerkt in de jongste *Getuige*, dat deze Kerk toch een belijdenis heeft, die elke Gereformeerde onderschrijven kan, ook al is die belijdenis „iets ruimer" dan die der Gereformeerde Kerken, is juist, maar bewijst niets. Niet alleen de Gereformeerde, maar elk Christen, ook een Roomsche, een Luthersche, een Baptist, kan deze belijdenis onderschrijven, en daarom kan op deze algemeene belijdenis nooit het *kerkverband* als *grondslag* rusten. Want dan zou deze nieuwe kerk met alle Christelijke kerken in kerkelijke gemeenschap staan, wat een dwaasheid zou wezen. Ook het beroep van Dr. Wijers op Artikel LXXXV onzer Kerkenorde, dat men in middelmatige dingen de buitenlandsche Kerken niet verwerpen zal, heeft met deze quaestie niets te maken. Onder deze middelmatige dingen werd zeker niet de *belijdenis* der Kerk verstaan, waarvoor onze vaderen goed en bloed hebben over gehad, maar enkele ceremoniën bij doop en avondmaal, die tot het wezen der zaak niet afdeden. Maar dit niet-verwerpen van buitenlandsche Kerken om middelmatige zaken, is gansch wat anders dan kerkelijke gemeenschap te houden met een nieuwe Kerk, in onze eigen koloniën opgericht, en die de belijdenis onzer Kerken heeft prijsgegeven.

Dat Ds. Wijers tot het oprichten dezer nieuwe Kerk heeft medegewerkt en daarbij zelfs de ambtsdragers dezer nieuwe Kerk bevestigd heeft, is kerkrechtelijk dan ook moeilijk goed te keuren. We willen de beginselen niet op de spits drijven, en we begrijpen, dat in Indië exceptioneele gevallen kunnen voorkomen, waarbij het niet altoos mogelijk is, de regelen van het Kerkrecht stipt in acht te nemen. Maar er zijn toch beginselen, die niet losgelaten mogen worden, en het schijnt ons, dat hier de uiterste grens der rekkelijkheid overschreden is. De geloovigen te Temanggoeng maken zich los van de Gereformeerde Kerk te Batavia, ze stichten op eigen gelegenheid een nieuwe Kerk, die feitelijk het kerkverband met de Gereformeerde Kerken breekt en de predikant der Gereformeerde Kerk treedt daarbij als leidsman en bevestiger op. Bovendien, waar Ds. Wijers niet alleen voor dit afgelegen plaatsje in het bergland, maar voor heel Indië het den plicht acht van alle geloovigen om tot de oprichting dezer algemeene Christelijke Kerk te komen, daar zal de consequentie van dit beginsel zijn, dat hij straks o.a. ook te Batavia, waar reeds een Gereformeerde Kerk is, zal moeten medewerken, om deze Christelijke Kerk naast de Gereformeerde Kerk te vestigen. En tot welke wanverhoudingen zal het niet leiden, wanneer de predikant der Gereformeerde Kerk in deze nieuwe Kerk optreedt, om daar het Woord en de Sacramenten te bedienen, ambtsdragers te bevestigen en dienaren des Woords aan te stellen?

Gelukkig dat Ds. Wijers op het punt staat naar Nederland terug te keeren, en dan gelegenheid zal gevonden worden deze zaken rustig met hem te overleggen. We twijfelen niet, of de rust na zoo zwaren arbeid zal hem goed doen, en de saamspreking met de broederen in Holland zal tot rijper inzicht leiden.

Nu bij de jongste kerkelijke verkiezingen in de Hervormde Kerk bleek, hoe gevaarlijk het is, de beslissende macht aan de gemeente te geven, komt Dr. Kromsigt in een wel gedocumenteerd betoog in de *Gereformeerde Kerk* er voor pleiten, dat de leidende macht van den Kerkeraad weer in eere hersteld zal worden. Het thans op de meeste plaatsen aangenomen stelsel van de verkiezing der ambtsdragers door een kiescollege, dat weer rechtstreeks door de gemeente gekozen wordt, zonder dat de kerkeraad hierop eenigen invloed heeft, is in den grond een revolutionair stelsel, dat de volkssouvereiniteit in de Kerk huldigt en het door Christus ingestelde ambt miskent. En op grond van de Schrift èn op grond van wat onze Gereformeerde vaderen geschreven hebben èn op grond van de besluiten onzer Synodes toont hij aan, dat zulk een democratische wijze van verkiezing ongeoorloofd is en dat alleen in een harmonische saamwerking van de ambtsdragers en de gemeente de oplossing ligt, hoe de verkiezing behoort te geschieden. De tegenstelling: kerkeraad of kiescollege verwerpt hij dan ook terecht, omdat noch coöperatie door den kerkeraad buiten de gemeente om, noch een verkiezing door de gemeente zonder leiding van den kerkeraad geoorloofd is. Beide, de gemeente en de kerkeraad, hebben bij de verkiezing van het ambt saam te werken.

Met dit betoog kunnen we ons van harte vereenigen. Er zou zelfs nog aan toegevoegd kunnen worden, dat het leggen van de macht bij de verkiezing in de handen van de gemeente dubbel zondig is, wanneer deze gemeente bestaat, gelijk dit in de Hervormde Kerk het geval is, uit een volksmassa, die aan geen belijdenis gebonden is en door geen tucht in band is gehouden.

Wat ons alleen verbaasde, is in dit artikel te lezen, dat, volgens Dr. Kromsigt, de kiescolleges in 1867 zijn ingevoerd, *mede door het aandringen van Dr. Kuyper, die steeds in de stembus een groote kracht heeft gezien.*

Mogen we tegen deze onjuiste voorstelling opmerken, dat Dr. A. Kuyper in 1867, toen dit vraagstuk aan de orde kwam, in een brochure: Wat moeten we doen, het stemrecht aan ons zelven houden of den kerkeraad machtigen? vraag bij de uitvoering van artikel 23, een principieel en historisch betoog heeft geleverd, waarvan de slotsom was, dat ons Gereformeerd kerkrecht 1°. een stemming der gemeente alleen bij de eerste stichting der Kerk gedoogt, maar 2°. in de eenmaal geordende kerk niet het democratisch beginsel, maar dat van de geestelijke aristocratie huldigt. En toen, dank zij de invoering van het kiesrecht der gemeente, in tal van groote steden de orthodoxie de overwinning behaalde en men van orthodoxe zijde om dit behaalde succes het kiesrecht der gemeente als een panacee tegen alle kerkelijke kwalen aanprees, schreef Dr. A. Kuyper in 1869 een tweede brochure: *De werking van artikel 23*, waarin hij opnieuw aantoonde, 1°. hoe aan dit stelsel de volks-souvereiniteit ten grondslag lag: „de souvereiniteit van het goddelijk gezag, de souvereiniteit van den Christus wordt dus door artikel 23 wel degelijk tegen de souvereiniteit van het onheilige menschelijke leven uitgeruild" (p. 10); 2°. het beroep op het behaalde succes beslist afkeurde: „hoe groot ook de voordeelen zijn mogen, die een tijd lang zulk een stelsel ons belooft, in den naam mijner heiligste overtuiging... wijs ik voor de Kerk van Jezus zulk een verderfelijk stelsel als ongeoorloofd en onheilig af" (p. 11); en 3°. reeds vooruit voorspelde, dat „het aanvaarden van dit verderfelijk beginsel alleen uit utiliteitsberekening, alleen om voor het oogenblik het gezag in geloovige handen te spelen, het gevaar meebracht, dat men het straks onherroepelijk in zeer ongeloovige handen zou zien overgaan" (p. 13).

Dat Dr. Kuyper desniettegenstaande in 1867 aanried om voor éénmaal van het kiescollege gebruik te maken, geschiedde uitsluitend op grond, dat de geheel gedesorganiseerde toestand, waarin de Hervormde Kerk verkeerde, het z.i. noodzakelijk maakte dat voor de kerkelijke organisatie weer een vaste basis kwam door een rechtstreeksche verkiezing der gemeente. Het was een *abnormaal* middel, dat alleen in abnormale omstandigheden mocht toegepast worden, zooals ook onze Gereformeerde vaderen steeds erkend hadden, dat bij de instelling der gemeente de ambtsdragers voor de eerste maal rechtstreeks door de gemeente moesten gekozen worden. Niet om het te wachten succes, of omdat Dr. Kuyper zijn kracht in de stembus zocht, maar alleen op dien grond, werd de aanvaarding van het kiescollege voor éénmaal aangeraden. Maar tegelijk werd zoo beslist mogelijk uitgesproken, dat het stelsel van de volkssouvereiniteit in de Kerk niet geoorloofd was en dat zoodra door de eerste verkiezing weer een vaste basis gelegd was van de kerkelijke organisatie, de leidende macht bij de verkiezing weer in handen van den Kerkeraad behoorde over te gaan.

Mogen we Dr. Kromsigt daarom verzoeken deze voorstelling te rectificeeren. Blijkbaar was hij met deze brochures van Dr. Kuyper niet bekend. Hij zou anders gezien hebben, dat wat Dr. Kuyper schreef over Artikel 23 geheel met zijn eigen betoog overeenkwam. DR. H. H. K.

Voor Kootwijks Scholen.

In hartelijken dank ontvangen voor Kootwijks scholen van den heer G. A. Goldschmeding te Amsterdam ƒ 10; van den heer A. Pijl, Alblasserdam ƒ 10; van den heer T. Kuiper te Hilversum ƒ 2.50; van den heer G. A. Diepenhorst te Strijen ƒ 10; van den WelEerw. heer Ds. Maan te Vreeland ƒ 2.50 voor school en armen bestemd; van den heer P. Houtzagers te Utrecht 5 coupons in de schoollecning ƒ 20; van Mevr. Wed. K. S. postmerk Stroobos ƒ 25; van D. K. te Hilversum ƒ 10; van H. Kl. te 's Gravenhage ƒ 2.50. Door Ds. H. W. van Loon, Feestgave van de leerlingen van Mej. Haalaar te Amsterdam ƒ 5; van den heer J. F. K. te Oosterbeek ƒ 1; feestgave van den heer D. Out te Zaandam ƒ 2.50.

Hartelijk dank voor deze blijken van liefde en waardeering.

Ds. J. H. HOUTZAGERS.

Kootwijk, 4 Febr. 1911.

Leestafel.

DR. P. D. CHANTEPIE DE LA SAUSSAYE, hoogleeraar te Leiden. HET CHRISTELIJK LEVEN. Haarlem. De Erven F. Bohn. 1910.

III.

Hoe zich in dit werk het gemis van scherpe, van nadere bepaling der begrippen en daarmee samenhangend „dooreen gebruiken" van termen wreekt in gemis van doorzichtigheid, komt op meer dan één bladzijde uit. Zoo in het hoofdstuk over: DE CHRISTELIJKE MORAAL EN HARE KENBRONNEN, op p. 15. De schrijver zegt daar eerst, dat de *Christelijke ethiek* wijder van omvang is dan de dogmatiek; verder, dat de *moraal* zeker geen aanleiding heeft om uitvoerig te handelen over, op die pagina met name genoemde leerstukken; eindelijk, dat de *Christelijke moraal* ook maatschappelijke en cultuurtoestanden moet toelichten. Hier toch moet men, om den zin zijner woorden te doorzien, maar weten, dat hij het overal heeft over Christelijke *ethiek* en nergens over Christelijke *moraal*. Dit gemis van scherpe bepaling der begrippen vindt men niet alleen in het boek, doch ook reeds in den titel: HET CHRISTELIJK LEVEN.

Het is 'n mooie titel, 'n klinkende, 'n zelfs ietwat opzichtige. Maar de titel van een wetenschappelijk werk moet toch zijn als de naam van den bewoner op de deur van zijn huis. Met dezen titel is men er echter volstrekt niet zeker op, bij Christelijke Ethika terecht te zijn. Is toch niet „leven" ook al een woord van „verwarrend veelzijdige beteekenis," en blijft het dit niet zelfs mèt het praedicaat Christelijk? Een nadere bepaling als b.v. W. HERMANN toevoegt, wanneer hij in het 2de deel van zijn ETHIK, Tubingen 1909, — van DAS CHRISTLICH SITTLICHE LEBEN spreekt, zou hier veel hebben verholpen. Het boek wil toch gaan over het Christelijk *zedelijk* leven.

Hiermede kom ik tot zijn inhoud.

Het wil van dat Christelijk zedelijk leven een beschrijving zijn.

PROF. DE LA SAUSSAYE verzekert ons toch meer dan eens, dat de moraal, de Christelijke moraal, waaronder wij dan te verstaan hebben de ethiek, niet *praescriptief* of voorschrijvend, maar *descriptief* of beschrijvend is.

Ook dit is een standpunt.

Een standpunt, dat ook door anderen wordt ingenomen.

Doel van zulk een beschrijvende ethika is dan te komen tot 'n verklaring van het beschrevene, en als een voorbeeld daarvan mag gelden de ETHIKA van SPINOZA, waarbij het ook gaat om het verklaren, het begrijpen, het „intelligere."

Het bezwaar tegen deze methode is, dat ethika, voor zoover zij *practisch* is, even als logika, nu eenmaal geen bloot beschrijvende, maar ook een *normatieve* wetenschap is. Zij heeft voor te schrijven: hoe men leven moet, hoe men *behoort* te leven. Aan te wijzen de normen of maatstaven, waaraan het zedelijk leven, het wilsleven beantwoorden moet, zal de beoordeeling er het praedicaat goed aan toekennen. Iets wat echter allerminst uitsluit, dat de ethika die naar normen beoordeelt en daarbij praescriptief of imperatief is, wijl zij ook dient te beschrijven wat zij beoordeelt, tevens descriptief is.

Het bedenkelijke ligt hier dan ook alleen in de eenzijdigheid.

Zelfs SPINOZA, die het op „normen" al evenmin begrepen had als Prof. DE LA SAUSSAYE op „begrippen", wijkt van zijn standpunt af.

En ook de Christelijke Ethika van den Leidschen ethicus blijft niet descriptief.

Het christelijk zedelijk leven is voor D. L. S. het leven van den Christen; het leven dat bij de wedergeboorte of algeheele vernieuwing ontstaat, doordat in hem de macht der zonde gebroken en de wil ten goede werkzaam wordt, p. 175. Het is het leven uit Christus, in wien God zich aan ons openbaart" p. 180.

In deze en dergelijke beschrijvingen van het *wezen* van het Christelijk zedelijk leven ligt voor mij het aantrekkelijke van dit boek; waardeer ik het als een *Christelijke* ethiek.

Hier voel ik de congenialiteit met 'n mensch voor wien Christus de Middelaar is tusschen God en ons.

Ook ben ik het goed eens met DE LA SAUSSAYE, dat Christelijk-zedelijk leven, het Christelijk-zedelijk leven van 'n Christen is. Want met hem en onzen mede-Christen VICTOR CATHREIN kan ook ik het niet anders zien of „Träger der Sittlichkeit ist nur der Einzelpersönlichkeit."

Maar, wanneer nu D. L. S. dat Christelijk-zedelijk leven eerst, onder het opschrift: HET BEGIN VAN HET NIEUWE LEVEN, in zijn *ontstaan* en daarna onder het opschrift: DE ONTWIKKELING VAN HET PERSOONLIJK CHRISTELIJK LEVEN, in zijn *voortgang*, zijn proces gaat beschrijven, zie ik hem telkens afwijken van zijn standpunt, „dat de ethiek descriptief niet praescriptief is"; divergeeren van de aanvankelijk zoo scherp getrokken lijn der *descriptie*.

„Beschrijving" toch van christelijk leven, van christelijk zedelijk leven, blijft ook deze ethiek niet.

Ik herinner mij, dat vele jaren geleden aan de Utrechtsche Universiteit de daar toenmaals opzienwekkende stelling werd verdedigd: „Er bestaat geen Christelijke dogmatiek". Iets wat, als ik het wèl begrepen heb, echter allerminst involveerde, dat 'n „Christelijke Dogmatiek" gelijk b.v. die van Prof. v. OOSTERZEE niet „christelijk" zou zijn in den zin, waarin ik hier tot dusver de Ethiek van Prof. d. L. S. „christelijk" heb genoemd.

Welnu, in den zin, en ik verzoek den lezer mij hier wel te verstaan, waarin de utrechtsche doctorandus pooeerde: „er bestaat geen Christelijke dogmatiek", zou ik willen stellen: „er bestaat geen Christelijke ethiek" en in dien zin is het boek van den Leidschen hoogleeraar geen „Christelijke ethiek".

De heer d. l. Saussaye toch schrijft op p. 15. „En dit van God gegeven leven in zijn karakter en ontplooiing te beschrijven: ziedaar de taak der Christelijke ethiek".

Daarop laat hij dan echter volgen:

„Wanneer ik haar Christelijk noem, dan zie ik niet voorbij, dat haar behandeling noodwendig 't zij een Roomschen, 't zij een Protestantschen stempel draagt. Aan beide zijden is er Christelijk leven: wij Protestanten wenschen dit aangaande Roomschen niet alleen in theorie te erkennen, wij pogen ook die Christelijke elementen in onze *praktijk* en *beschouwing* op te nemen. Maar er is een zoo diepgaand verschil tusschen Roomsche en Protestantsche zedelijkheid, dat wij niet kunnen trachten, een beschrijving te geven, die op beide past." (p. 16).

Met al wat ik hier citeer ben ik het weer goed eens. Alleen komt dat in „theorie erkennen" en „in praktijk en beschouwing pogen op te nemen", — al wil ik er persoonlijk voor d. l. S. niet in onderdoen, — van „ons Protestanten" mij wel wat te algemeen voor.

Maar, en daar is het mij nu hier om te doen, uit de aangehaalde woorden blijkt dat de christelijke ethiek, die de auteur zich als beschrijving van het christelijk-zedelijk leven tot taak stelt te geven, geen christelijke zonder meer maar een protestantsch-christelijke is.

En nu zou ik den auteur willen vragen: Hebt gij met dat „diepgaand verschil" tusschen Roomsche en Protestantsche zedelijkheid, met die „christelijke elementen" in de Roomsche zedelijkheid, die gij, in tegenstelling met andere daarin voorkomende elementen, in uw praktijk en beschouwing wilt opnemen, — hebt gij daarmee dan niet in uw zelven een onderscheid gemaakt?

Ik meen, dat deze vraag niet anders dan toestemmend zou zijn te beantwoorden. Doch dan blijkt toch, dat de auteur niet maar *het* christelijk leven beschrijft, maar wel degelijk bij die beschrijving *normen* aanlegt waaraan het beantwoorden moet, normen, die zijn ethiek zeker niet „maakt", maar toch ook niet slechts als „bestaande ontdekt", (p. 3) doch als de juiste en de ware normen voorschrijft. Blijkt, dat zijn ethiek niet maar uitsluitend descriptief, doch ook praescriptief is.

Dat nu PROF. D. L. S. desniettemin van een praescriptieve ethiek, of liever van een praescriptief element, naast het descriptieve zoo afkeerig is, hangt, naar ik het mij meen te kunnen verklaren, saam met de eigenaardige dispositie van zijn geest. Kenschetsend is daarvoor o. a. dat kleine trekje, op pag. 16, waar hij spreekt van „onze *praktijk* en onze *beschouwing*". Iets wat mij om de volgorde doet denken aan VINET's bekende woord „Les faits sont les vrais pères de la theorie". Een mij altijd bedenkelijke uitspraak, omdat onze theorieën, onze beschouwingen toch evenmin alleen uit de waarneming als alleen uit het denken, maar uit de inwerking van het denken op de gegevens onzer waarneming zijn ontstaan. Dan, uit het dus laten vooropgaan van de praktijk aan de beschouwing, alsof aan de eerste de voorrang toekomt, blijkt reeds de op het empirische gerichte dispositie van den geest van PROF. D. L. S. Een dispositie die hij met VINET gemeen heeft, met wien hij zijn geestelijke verwantschap dan ook niet onder stoelen en banken steekt.

Met het oog op deze dispositie moet men dan ook bezien zijn belijdenis op VIII van de Voorrede: „Zoo ben ik tamelijk los van beginsels en trek ook voor mijn eigen opinies het harnas niet aan. Men verwijte mij daarom geen scepticisme. Het is bij een levensleer om 't leven te doen; vastheid ligt in de echtheid van dit leven, niet op de oppervlakte van een doctrine".

Hoe deze geestesdispositie van den schrijver den stempel zet op deze zijn christelijke ethiek hoop ik in mijn slotartikel over: HET CHRISTELIJK LEVEN aan te wijzen.

G.

Officieele Berichten.

Aanvragen naar art. 11 en 13 D. K. worden vóór 15 Maart a.s. ingewacht bij den secr.-penn.

Ds. M. H. K. MOL.

Zwartewaal, 6 Febr. 1911.

Korte notulen van de vergadering der Geref. Kerken in de classe Gouda, gehouden te Gouda 7 Febr. 1911.

De vergadering wordt geopend namens de roepende kerk.

De notulen worden gelezen en goedgekeurd.

De vacatuurbeurten worden als volgt geregeld: Moordrecht: D.D. Hagenbeek, Sap, v. Dijk, Andree, Kamper. Zevenhuizen: D.D. Dalhuysen, Osinga.

De deputaten voor de regeling der vacatuur beurten worden gecontinueerd.

Rapport geschiedt van 't nazien der boeken van den classicalen quaestor voor de Zending.

Rapport wordt uitgebracht van de kerkvisitatie.

Rapport van de commissie in zake de kerk S.

Rapport van de commissie die het archief der classis heeft nagezien.

Het voorstel der kerk te O. a/d IJ.: „om alle bezwaren tegen de kerkelijke huwelijksbevestiging zooveel mogelijk weg te nemen, dringen de kerken er bij de Overheid op aan, dat voortaan het Extract uit den Burgelijken Stand kosteloos moge worden verstrekt", wordt na eenige discussie door die kerk teruggenomen.

Verslag wordt nog uitgebracht door de commissie, benoemd om de bescheiden van den classicalen quaestor na te zien.

Rondvraag geschiedt naar art. 41 D. K.

Aan eene kerk wordt advies gegeven.

De kerk van W. brengt onder de aandacht der kerken de moeilijkheid, waarin de diaconieën door de aanhangige armenwet zouden kunnen komen.

De collecten en bijdragen worden gestort.

De classicale quaestor wordt herbenoemd.

Aangaande de Zending wordt gerapporteerd.

Als roepende kerk voor de volgende vergadering wordt aangewezen: Krimpen a/d Lek.

De vergadering wordt gesloten.

G. VAN SETTEN, *assessor*.

Buitenland.

Frankrijk. Treurige toestanden door de wet op scheiding van kerk en staat veroorzaakt.

De kerkgebouwen werden door de wet op de scheiding van kerk en staat aan de burgerlijke gemeenten overgelaten, terwijl de Roomschgezinden daarvan vrij zouden mogen gebruik maken. De meeste gemeenteraden weigeren echter geld toe te staan voor het onderhoud dier gebouwen, en daardoor loopen vele kerken gevaar in puin te vallen. Soms weigeren die gemeenteraden zelfs iets voor het onderhoud van kerkgebouwen te geven al wil de „cultusgemeente" mede daaraan betalen. De afgevaardigde BATIÉS bracht deze dingen voor de Kamer van afgevaardigden en beweerde daarbij, dat er gevallen waren, waarin het „cultusgemeenten" verboden werd, op hare eigene kosten eene kerk te herstellen. Men wil de priesters ergeren, en tot geen prijs verlangt men de kerk te zien opbloeien. Briand had in zijn optimisme gedacht, dat de burgerlijke gemeenten de kerken zouden onderhouden, omdat de wet haar als eigenaressen aanwees; doch men zal nu wettelijke bepalingen moeten maken, om aan die toestanden een eind te maken waardoor gebouwen tot verdwijnen zijn opgeschreven, die eene historische beteekenis hebben.

Dat de wet op scheiding van kerk en staat vele Roomsche priesters in ongelegenheid bracht, wat hunne finantiën aangaat, is zeker. Het wordt bevestigd door het feit dat de bisschop van Digne in de Neder Alpen, Castellan, voor de geestelijken zijner diocese buiten het departement liet collecteeren. Van radicale zijde verweet men den bisschop, dat hij zelf wat zuiniger moest leven om aan zijn onderhoorige priesters wat te kunnen mededeelen. Hierop antwoordde de bisschop: „Hoe zal ik mijn huishouding op kleiner voet inrichten? Ik houd er geen knecht op na en heb geen equipage, gelijk ieder te Digne weet. Mijn dienstpersoneel bestaat uit eene dienstbode, die verleden jaar, omdat zij mij vijftig jaar gediend had, eene medaille kreeg. Zij doet mijne huishouding en verstelt mijne kleeren, die even als mijne schoenen nog al dikwijls moeten versteld worden. Voor onze voeding en die onzer gasten heb ik dit jaar slechts 600 francs uitgegeven. Vindt gij dat te veel?"

Zij, die de Roomsche priesters voor „zwart gebroed" schelden, zullen dat zeker nog te veel vinden. Toch hopen wij dat de Fransche Roomsche Kerk door den strijd dien zij te voeren heeft, ook doordat zij worstelen moet voor haar leeftocht, hare krachten zal gesterkt zien.

Gemengd Nieuws.

Uit het jongste jaarlijksche verslag van de stadszending te Berlijn blijkt, dat de godsdienstloosheid in Duitschland's hoofdstad steeds veld wint. Die vereeniging werd drie en dertig jaar geleden door den hofprediker STOCKER gesticht; tegenwoordig werken voor haar 71 zendelingen; voornamelijk leggen zich deze arbeider in Gods Koningrijk toe op huisbezoek. Dikwijls gebeurt het hun, dat de toegang tot een woning geweigerd wordt. Ook kinderen openbaren reeds een geest van bittere vijandschap tegenover allen godsdienst.

Men schrijft dezen toestand toe aan de massa's onredelijke lectuur waarmede het volk overstroomd wordt. Meer dan 8000 boekhandelaars en een 30,000 colporteurs leven van het aan den man brengen van boeken, die het gemoed der lezers verontreinigen en vergiftigen. Men beweert dat jaarlijks in het Duitsche rijk voor 30 millioen gulden voor dat soort litteratuur wordt uitgegeven. Geen wonder, dat een geest van bandeloosheid en onverschilligheid zich vooral van jeugdige menschen meester maakt.

WINCKEL.

Voor Kinderen.

DEN STRIK ONTKOMEN.

DE VREEMDE BRIEF.

IV.

Uw Herder zal niet slaepen.
MARNIX.

William rees op; het was hem onmogelijk een woord te uiten. Hij knikte even met het hoofd en verliet de kamer. In de breede gewelfde gang stond hij stil; hij dacht een oogenblik na, toen sprak hij zachtkens:

„En al zouden ook de koningin en de kerk en mijn vader het goedkeuren, ik doe, ik doe het niet. Den man, die mijn leven redde, die ons, die niemand leed gedaan heeft, die hier argeloos in den strik loopt, zou ik helpen verraden! Hoe kan mijn vader zoo handelen! Ik kan hem niet gehoorzaam zijn. Ik zou geen rust hebben zoo ik Ruther overleverde aan zijn vijanden. Hij moet gered worden, maar hoe? Wat kan ik doen?"

Langzaam steeg hij de trap op, die naar boven leidde. Toen hij voorbij des vluchtelings slaapvertrek kwam, was daar het licht reeds uit. Maar van binnen klonk een stem, de stem eens bidders, die sprak:

„Die in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, die zal vernachten in de schaduw des Almachtigen;" en een stem daar buiten fluisterde: „Amen."

De morgen was nog niet aangebroken toen William na een slapeloozen nacht opstond, naar beneden ging, en zijn paard zadelde. Zijn vader wachtte hem, en herhaalde nog eens zijne aanwijzingen. De jonkman gaf zwijgend een teeken van toestemming, toen sprong hij te paard, en weldra stierf het geluid der hoefslagen in den grauwen morgennevel weg.

Zoodra William buiten het gezicht van Caldon-house was, wendde hij het paard, en dreef het toen met de vaste hand eens bekwamen ruiters in snelle vaart vooruit. Een kwartier later hield hij stil voor een kleine, onaanzienlijke woning, waar nog alles gesloten was. Snel sprong hij van 't paard, trad naar de deur van het huisje en begon te kloppen met een geweld, zoo vervaarlijk dat een doove er van zou zijn opgeschrikt.

Een oogenblik later werd de deur geopend en iemand, wiens tongval den vreemdeling aanduidde, riep:

„Wie daar?"

„Ik ben het, Broors," antwoordde William haastig; „vraag mij niets, er is geen tijd te verliezen. Lawrence Ruther, die bij ons zich bevindt, is verraden. Over een half uur zullen de soldaten hier zijn, om hem gevangen te nemen. Ik moet ze gaan halen, maar ik wil niet — ik zal hem redden, ik ben....."

Maar, heer Willy."

„Stil, later zult ge alles weten. Wilt gij mij in Gods kracht helpen? Gij zijt een goed schrijver. Zet met een paar woorden op 't papier, welk gevaar hem dreigt. Ga dan naar mijn huis, en klim in den boom, die aan de achterzijde staat. Dan zijt gij voor 't venster van Ruthers slaapkamer; zorg dan dat hij het bericht krijgt, en hij is gered. Maar spoedig of alles is verloren; want als ik er om zeven uur met de mannen niet ben, zal mijn vader zelf handelen; — ik ken hem."

„'t Is onmogelijk," jammerde kleine Broors, die uit de onzamenhangende mededeelingen wel begreep dat er gevaar dreigde, „papier, pen en inkt heb ik zelf moeten leenen, om den brief, dien ik kort geleden aan Ruther zond, te schrijven. Wat zullen wij doen? Hadt ge maar zelf de waarschuwing geschreven, jongeheer, ik zou haar wel bezorgd hebben."

„Dat kon ik niet, Broors, zonder dat mijn vader 't bemerkte; ik schrijf daarbij nooit, en ben het bijna verleerd. Maar daar is nog één middel. Durft ge 't hem gaan zeggen?"

„Met Gods hulp ja. Ik heb al zoo menig gevaar doorleefd, en vrees voor mij zelven niet. Maar zal het middel baten? Ik moet hem eerst wekken, want hij zal nog wel niet op zijn, en dan met hem spreken; en als men ons hoort, wat dan?"

„Toch weet ik niet anders, beproef het; misschien zal het gaan; wekken moet ge hem toch."

„Stil," riep kleine Broors eensklaps, terwijl zijn gelaat verhelderde, „daar bedenk ik iets. Wacht eens even."

Hij trad haastig het huisje weder binnen; weldra keerde hij terug met een blad papier in de hand, dat uit een gedrukt boek gescheurd was. In de andere hand hield hij een stuk houtskool, blijkbaar uit den haard genomen.

„Wat gaat ge doen, Broors?" vroeg William haastig.

„Jongeheer, de tijd snelt voort; een weinig geduld en gij zult alles weten."

De jongeling zweeg en zag alleen toe, terwijl kleine Broors het papier omvouwde, zoodat de vouw een weinig voorbij de helft van het blad kwam, en er dus aan den eenen kant een gedeelte uitstak; op dezen uitstekenden rand maakte de Vlaming met het stuk houtskool een kruis. Toen sloot hij de deur zijner woning.